

на дубоко урањање у симболички смисао, егзистенцијални и генетски кључ једног књижевног и поетског искуства. Као таква, заснована на есејистици, документованој грађи, сећањима, преплитању прозе и поезије, ова књига представља посебно место у Тешиновом литерарном делу, а читаоце упознаје са његовим стваралаштвом на посебан и другачији начин – аутофикцијом изузетног књижевног искуства.

Милица МИЛЕНКОВИЋ

ЖИВО ДОГАЂАЊЕ ИСТОРИЈСКОГ РОМАНА

Гордана Малетић, *На њуџу сребра*, Пчелица издаваштво ДОО, Чачак 2019

У време када електронски облици комуникације код младих чине упитним потребу читања књига, изазован је експеримент Гордане Малетић, потврђеног и прихваћеног приповедача за младе. У роману *На њуџу сребра* упустила се да зарони у епоху ренесансе, у почетак европског 15. века на јужнословенским просторима и да очима младих осветли прво оживљавање европског цивилизацијског крвотока, протока идеја и открића, књига намењених не само одабранима, каравана сребра и соли који стижу све даље и даље и шире познавање света, људи, обичаја, начина живота, најзад – омогућавају да се остварује све већа сагласност многих језика. Градећи све брже бродове Европљани су пловили све даље, тако да „више крај света није (био) тамо где су људи мислили да јесте”.

Роман започиње у Венецији, у граду у којем се централна Европа у то време огласила као трговачко и поморско средиште које је стизало у до тада неслућене и непознате крајеве света, као средиште књиге и штампарства у којем се зачињало штампано оглашавање малих народа, ширећи се потом по средиштима у којима ће издавати своје књиге, све до Беча, Будима, Лајпцига, Берлина. Роман започиње сликом ужурбане и узавреле Венеције виђене широм отвореним очима тринаестогодишњег јунака романа Алексе, који потиче из српских крајева, из околине Новог Брда, где се копало сребро и односило караванима на разне стране, где се живело још у свету бајки о Сребрном цару из рударских прича. Чекајући галију да се са поочимима врати у завичај, он посматра велелепне зграде Венеције, Воденог града, Дуждеву палату, присуствује тренутку када на Цркви Светог Марка мајстор завршава *лунетиу* изнад врата, док настаје зидна слика мајстора из ренесансе, очима „гута” Венецију, град-звезду тадашњег Балкана. Гордана Малетић с правом у том сагледавању узаврелости стварања и пуног живота Венеције комбинује

и казивања јунака монолошког типа, и живе и убедљиве дијалоге подобне карактерима ликова романа, и, најзад, она и себе уноси у причу као радозналост истраживача тих давних времена, ништа мање радозналост од младих јунака романа и потенцијалних читалаца. Описујући све типове тадашњег оружја, вежбања јуначких вештина, све до хевтовања мачем, свих врста посуда за јело и на пјацама, галија и једрењака, све до велике *наве*, она не остаје само као приповедач који завирује у прошлост већ као неко ко директно саучествује са јунацима у тим временима. Тако успева да оствари живу слику Венеције као града цивилизацијске опсене у тим временима. Већ на првим страницама она нам открива да је дубоко проучила и спознала то време, да барата детаљима који ће, потом, на крају романа, захтевати да начини и позамашан индекс историјских појмова и речник мање познатих речи и израза.

Користећи многе тематско-мотивске моделе пустоловних романа средњег века, са епизодама згода и незгода на путу Јадранским морем до Дубровника, те потом караваном до Новог Брда, Гордана Малетић вешто уплиће и елементе који погодују приповедачком авантуризму путовања кроз историју – љубавног романа, препознавања, отмице, одвођења у ропство, преоблачења јунакиње Романе у мушко, уплитање у судбине јунака Жељупке и Негроманта који проричу људима на путу до Новог Брда. Наговештај покретачког мотива који нуди „сан о благу” ауторка срећом замењује узбудљиво уплетеном причом о отмици мапе појединих предела Медитерана, на којој су уцртани до тада непознати предели и обале, што је у оном времену било драгоцене од злата. Управо су земљописне карте гониле људе тог времена да размишљају о величини света, да га истражују, сањају о непознатим земљама које тек треба открити. Гордана Малетић успева да сложи и вешто до краја приведе све те наративне токове, чинећи и на тај начин роман веома читљивим и занимљивим, у пуном смислу књигом која „држи”. Уместо да младим читаоцима приповеда измишљену бајку, она их живо уводи у историју ослоњена добрано на научна сазнања (у роману живо делају и историјске личности највишег реда), при чему од свега тога ствара особиту *бајку сџознаје*. Алекса и Романа гледају као опчињени до тада непознату карту сињора Николе де Контија на којој „читав Индијски океан и Кинеско море личе на огромно затворено језеро”, на којој је изгледало да је „немогуће пронаћи било какав јужни или источни пролаз ка Азији”.

Оно што плени у овом роману за младе јесу ведуте, речима осликана платна на којима израћају градови, утврде и места на путу сребра. Најлепши су када Романа племенитог порекла, којој је суђено да у Алекси, младићу без родитеља, који припада свету рудара, нађе животну срећу, сања Дубровник затворених очију мада у њему још никада није била, када преко ведута Пештерске висоравни речима исказаног, гради

најлепшу разгледницу у овом роману коју налазимо на почетку XVI поглавља. Гордана Малетић креће у свођење овог романа у дирљив крај у којем се срећно окончава ток љубавне приче Алексе и Романе. Крећући путем сребра, без знања српског језика, Романа открива да јој Алексин завичај постаје близак, „да ће (јој) долазак у Ново Брдо заокружити слику вилинског света”:

Романа никада није видела снег. Кад је на свом путу караван стигао до Пештерске висоравни, застао јој је дах. У величанственој тишини угледала је чудесан крајолик из вилинског света: мирну модрину зеленила шума околних девет планина и белину снега на њиховим врховима, тако рећи усред лета. Био је то призор над којим се замислила. Бескрајна ширина погледа, оштар и чист ваздух, цвркул птица испуњавали су је миром, а снег јој се чинио сасвим чаробан. И нехотице, сетила се испарења канала њене драге Венеције и видела да лепота може бити веома различита. Тамо су дела људских руку направила чудо, а овде је чудо била природа сама... „Ако је све овако лепо, онда ће ми сваки дан бити незабораван” – помислила је.

Дужан сам прецизног одговора на питање: У чему се разликује приступ у историјски роман Гордане Малетић *На њуџу сребра* од других историјских романа за младе? То је присна повезаност писца са младим читаоцима, готово саучествовање у авантурама младих јунака овог романа, Алексе и Романе, у начину откривања историјске прошлости. Са Алексом, рударским сирочетом из Новог Брда, ауторка открива Венецију, са њим и његовим очима читаоци доживљавају ту исијавајућу звезду Медитерана. Са Романом, девојком племенита рода која се стицајем околности нашла у каравану на путу сребра, читаоци њеним очима упознају Дубровник, Котор, пределе Новог Брда, које захваљујући руднику сребра постаје део света и управо тада отвара нове видике Европи. У овом роману открива се младим читаоцима значај путовања караванима, тадашњим коридорима културе по Европи и свету, ништа мање вредним од испловљавања трагалачких лађа које крећу у откривања до тада непознатих предела *свејта*, који ће и до данас остати апстрактни појам угледности за мале народе у настајању. Реч је о вештом откривању цивилизацијске зубље средишта културе и уметности, какви су: Венеција, Беч, Париз, Лондон...

За разлику од многих романсираних приступа нашој историјској прошлости, почев од сликовница у боји и историјских романа за младе у којима је, често, на вештачки начин наметана бајколикост, у којима је место налажено пре свега протагонистима историје, припадницима династија, или тек понеком авантуристи спремном да се отисне караванима или бродовима у откривање до тада непознатих предела „света”, када су сањани пролази за далеку Азију, када су тек наслућивани до тада

неоткривени континенти, у роману Гордане Малетић млади из обичног света, трговци, долазе у директан контакт са онима који владају појединим областима. У том романираном колоплету, са судбинама „малих” људи сударају се и упознају судбине краља Твртка Котроманића, деспота Ђурђа Бранковића, Сандаља Хранића Косаче, властелина Соркочевића... Откривају се предели Захумља, Конавља; наслућују и откривају тадашњи Дубровник, Котор, напоскон Венеција са културним архитектонским творевинама, пре свега најпознатијим храмом, Црквом Светог Марка у склопу Дуждеве палате. Све је то исприповедано на присан начин, близу младима, тако да делује упечатљивије од било каквог селфија.

Док сам читао овај роман одиста ми је замирисало помало устајало море Венеције, чуо сам длето каменоресца који уобличава камену лунету изнад врата Цркве Светог Марка, одиста сам се нашао у Венецији 15. века а да нисам имао потребу за селфијем, за мобилним телефоном, за тим да се препустим друштвеним мрежама, већ да мирно наставим спорим, али уз помоћ Малетићкиних чарања речима ипак довољно брзим караваном у историјску прошлост.

Из романа *На њују сребра* зрачи ауторкино велико познавање прилика, времена у којем се роман збива, као и људи, њихових навика, прохтева и ограничења. Све се то преноси младим читаоцима у 23 поглавља на спонтан начин, тако да док читају морају бити у „оном” времену. По томе овај роман Гордане Малетић помера границе и домаћаје које очекујемо и на које смо навикли када је у питању историзирање романа и романсирање историје, поготову историје прошлости нашег народа.

Миодраг МАТИЦКИ

О ЛИТЕРАРНОМ ХЕДОНИЗМУ ЧЕДОМИРА ЉУБИЧИЋА

Чедомир Љубичић, *Поруке њравнајоџ неба*, Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори, Подгорица 2019

Тумачење прозног опуса Чедомира Љубичића показује крајњу непоузданост одомаћене генерализације о нужном ступњевитом приповједачком искораку – од краћих према опсежнијим формама. Хроника објављених рукописа свједочи управо супротно, да је аутор примарно био посвећен писању романа: *Пошасиј у џосијинској соби* (2002), *Иџуанойолис* (2005), *Дијалоџ са хорозонијом* (2008), *Боја сџароџ злаија* (2012, Награда Мали Немо) и *Сјај јужноџ крсџа* (2018, Награда Златна сова), али да се у међувремену враћао новелистичкој форми, на шта упућује